

**DISPOSABLE LOCKS,
SEALS AND THEIR POSITION IN
PROPERTY PROTECTION
(PART 1)** | **EGYSZER HASZNÁLATOS ZÁRAK
(PLOMBÁK) ÉS HELYZETÜK A
VAGYONVÉDELEMBEN
(1. RÉSZ)**

SZABÓ László András¹

Abstract

I have been developing, manufacturing, and marketing disposable locks for almost twenty years. I confess from the metal industry that this was only ancillary production, at first its low cost and high sales volume proved to be a good cost carrier alongside other products I estimated more at the time. Suddenly this became the main profile of the business and I grew into it pretty slowly and realized that as almost always the products and activities underestimated by the public are the most difficult to dig into. There is always more and there is always someone who needs it. It must be protected, preserved, and made identifiable. In my study, I process legislation, standards and my own experience in both domestic and international scientific literature. Thus, this is a two-part expert study. In the first part, I clarify the concept, take a historical look back and examine development from a Hungarian perspective.

Keywords

disposable locks, property protection, mechanical protection, development, regulation

Absztrakt

Közel húsz éve foglalkozom egyszer használatos záruk (plombák) fejlesztésével, gyártásával és forgalmazásával. Bevallom a fémiparból érkező ez csak kiegészítő termelés volt eleinte alacsony költsége magas eladási darabszáma jó költséghordozónak bizonyult az általam akkoriban többre becsült egyéb termékek mellett. Hirtelen ez lett a fő profilja a vállalkozásnak én meg szép lassan belenőttem és rájöttem, hogy mint szinte mindig a közvélemény által alábecsült termékek és tevékenységek a legbonyolultabbak, ha beleássuk magunkat. Mindig van több, és mindig van, akinek az kell. Védni, őrizni és beazonosíthatóvá kell tenni. A témában nincsen se hazai, se nemzetközi tudományos szakirodalom a tanulmányomban jogszabályokat, szabványokat és saját tapasztalatot dolgozom fel. Így ez egy két részből álló szakértői tanulmány. Első részben a fogalmat tisztázom, történeti visszatekintést teszek és fejlődésüket vizsgálom magyar szempontból.

Kulcsszavak

egyszer használatos záruk, vagyonvédelem, mechanikai védelem, fejlődés, szabályozás

¹ szabolandras.kmo@gmail.com | ORCID: 0000-0001-7957-0724 | PhD Candidate, Óbuda University Doctoral School for Safety and Security Sciences | doktorjelölt, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola

BEVEZETÉS

Tanulmányom az egyszer használatos zárat járja körül, de tágabb értelemben hiszen a jelek és jelzések régi keletűek továbbá az embert, aki alkotja és használja. Már az első társadalmakban is jelezték, hogy az adott barlang melyik törzsé az állatokat festék jelekkel látták el. Még a határt is megfelelő ijesztő és figyelemfelhívó tárgyakkal látták el. Az írásbeliség megjelenésével a jelek a hieroglifák a figyelmeztetések és átkok nem mindenki számára voltak olvashatóak. De egy-egy kiemelt jel például a fáraó neve mindenki számára egyértelmű volt. Figyelmeztetett és jelezte a következményeket. A római időkben a császári parancsokat jelezte de a hajószállítványok és termékek sértetlenségét is mint a boros amforák lepecsételése. Később a kínai részen a pecsét megjelenése a császári hatalom kifejeződése és megnyilatkozása lett. Nagyobb ugrás a középkor Szent István pecsétje, az Aranybulla pecsétje vagy az Angol királyi pecsét. (innen jön a seal-pecsét kifejezés) Már az ókorban megjelentek az egyedi pecséthengerek később a pecsétnyomók melyek, a forró lágyviaszba belenyomva nemcsak lezárták az adott dokumentumot, hanem hitelesítették és biztosították sértetlenségét a címzetthez való eljutásig. Tehát a pecsételés nemcsak a tulajdonlást jelezte hanem elszámolás esetén is szerepet játszott. Tehát, aki feltörte a pecsétet egyben a törvényt is „megtörte” és számolhatott annak szigorával. Természetesen a polgári társadalmak és a magántulajdon előretörésével a magánszféra a polgárság és kereskedőség is igényelte a saját pecsét és ezzel a kiváltságok megszerzését. Magyarországon nagyon sok város vagy megyeszékhely a címerében őrzi a pecsétjét. A szállítványozás fuvarozás fejlődésével az eszközök is változtak. Egységes szállító és tároló helyek kialakításával egy másfajta pecsétre és itt megjelenő plombára volt szükség. Már nem a jelzés volt az elsődleges, hanem megjelent a vagyon védelem és vagyon biztonság igénye. A fa alapanyagú kötél vagy madzag anyagú zárok viasz vagy gyurmás lezárással még mindig csak jelzésre szolgáltak. A fémzárok megjelenése a dróthuzal a végén lágyólom fejjel már komoly műszaki előrelépés mutattak ez az iparosodás a tömeggyártás megjelenése és áruk nagy mennyiségének folyamatos szállításának az időszaka. A beazonosíthatóság megmaradt a plombanyomóval egyedi jelet lehetett a lágyólom fejen elhelyezni. Robbanásszerű növekedésnek indult a zárok fejlődése különböző kivitelű anyagú és biztonsági fokozatú zárok jelentek meg. Az Első és a Második Világháború katonai fejlesztései a tikosítás az őrzés és szállítás magasabb szintre emelték a zárok felé megfogalmazott követelményeket. A műanyag felfedezése és széleskörű használata a technológia fejlődése a magánpiac változó követelményei sokat lendítettek és új területekre terelték a fejlesztéseket. Ezzel párhuzamosan megjelentek a szabályozásra gyártásra felhasználásra és megsemmisítésre irányuló igények, mint a piac mint a gyártók felől. A 2000-es évek elejére az ISO szabvány is meghatározott egy követelményrendszert. A zárok és felhasználásuk területét alapvetően a jog így a magánjog és a büntetőjog volt, ami meghatározza, és továbbra is ez marad. Mindig is fontos eleme volt a rendszernek az ember, hiszen a leleményessége korlátlan, de nem mindig a jó érdekében használja fel. A legfontosabb fejlődések a zárok műszaki és szabályozási területén a fosztogatók és lopások miatti fejlesztések. Szakdolgozatomban ezen témát és területet járom körbe természetesen a fejezetek külön-külön egy-egy szakdolgozat témája lehetnének, de a terjedelem, illetve az adott szemponton a vagyonvédelem fókuszán át való vizsgálat ezt nem teszi lehetővé. A műszaki fejlődésének szabályozása és kapcsolata a vagyonvédelem komplex rendszerének elemeivel, a többoldalúsága a témának a sokszínűsége és izgalmas aspektusai a vagyonvédelemre. Tudtommal a témát előttem még senki sem dolgozta fel.

A PECSÉTEK KIALAKULÁSA ÉS TÁGABB ÉRTELMEZÉSE

Ebben a fejezetben a történelmi korok áttekintésével a teljesség igénye nélkül példák kiemelésével mutatom be a pecsétek, záruk kialakulását történelmi háttérét.

Őskor

Nincs írásbeliség jelek és képek vannak. Barlangrajzok az ember vágya a világ megismerésére és uralására. Az enyém a miénk megjelenése és a védelem a harc a másik törzssel vagy törzsekkel. Hogyan lehet jelezni megjelölni, hogy egy adott terület mely törzsé csatládé? Csak a jelek elhelyezésével. A törzsi jelek megjelennek (mai napig fellelhetők az amerikai indián törzseknél, afrikai bennszülötteknél) és ezzel együtt a törzsi vezetőknél is megjelenik a saját jel. Főképp állatok vagy absztrakt formák geometriai alakzatok mindmind egy célt szolgálnak, jelezni hogy ez a miénk a törzsfő védelme alatt áll és egyértelműen következményeket (szankciókat) von maga után a megsértése. Hogyan választottak maguknak jelképet? A név megjelenése a név jelentése és a név valamilyen ábrázolása. Emlékezzünk nincs még írásbeliség. Nagyon fontosak ezen társadalmak számára a nevek és a nevek mögöttes jelentései, ha a név megóvjá viselőjét a névből annak jelképéből születő jel, jelzés szintén óvó védő tulajdonsággal rendelkezik. Tehát, hogyha ezen jelet elhelyezzük, a környezeten a fákon és az állatokon ezzel megóvjuk, megvédjük őket az ártalmas behatásoktól (szellemektől) és az idegen kezektől más törzsbeliek gonosz szándékaitól és tetteitől. Az elhelyezés módja karcolás a belevésés és a festékek használata. Később az állatokba jel beleégetése mivel ez így már eltávolíthatatlanná válik, mely az egyszer használatos záruk (plombák) egyik fő kritériuma. Természetesen a leleményesség már akkor is megvolt a felülfestés vagy az átégetése a jelnek. Tízezer év a technika változik de az ember nem. Bármilyen módszerrel, de a vagyont meg kellett védeni a területet és az állatokat tulajdonképpen akkor és ott született meg a mai napig egyik legfontosabb emberi tevékenység a háború. Tehát a jelek egyre nagyobb szerepet játszottak és rendszerbe álltak. Lassan kezdett megjelenni az írásbeliség a közlés és a gondolat megőrzésének egy új megoldása. Ez már a következő fejezet témája.

Ókor

Az ókor [1] legjelentősebb „*pecsétjeként a Salamon pecsétje néven ismert, két egyenlő oldalú háromszögből összetevődő hatágú csillagot a makrokozmosz jeleként szokták értelmezni. A lefelé álló háromszög az alsó, azaz az anyagi világot, a felfelé álló háromszög a felső, azaz a szellemi spirituális világot jelképezi, összekapcsolódásuk, illetve egymásba hatolásuk pedig a kettő egységét fejezi ki. Ezenkívül a lefelé álló háromszög képviseli az őselemek közül a földet és a vizet, a felfelé álló háromszög a levegőt és a tüzet, egyesülésük pedig magát a tetemtett világot szimbolizálja, amely a négy őselemből tevődik össze. Ebből következik, hogy a Salamon pecsétje talizmánként viselve előmozdítja az alsó és a felső világ, azaz a test és a lélek, illetve szellem harmonikus együttműködését, hozzásegít a belső és ezáltal a külső univerzum békéjéhez. Ezenkívül összeköttetést biztosít a makrokozmoszsal, és kaput nyit a természetfölötti világra.*”

A Biblia is több helyen említi a pecsétek használatát így Salamon pecsétjét is. Ez egy közismert tény és jelkép. Miért ezzel kezdem? Összeköti az őskort, ahol a jeleknek természetfölötti jelentést tulajdonítottak az ókorral. Salamon pecsétjében az a különleges, hogy nem egy névből generált jel vagy jelek sorozata, mint a fáraóké. Nagyon sok jelentése van nem lehet egyértelműen az anyagi világhoz kötni.

Egyiptom. Fáraók földje a hieroglifák megjelenése a jelek képírássá való fejlődése összefügg a vallással a túlvilági élettel. Nagyon fontos, hogy megjelenik hisz a vallással összefüggő jelképek már az őskorban is megjelennek, de igazi kultuszuk az ókorban teljesedik ki, megalapozva a következő századokét is. A fáraók hittek a jelek védelmében a név védelmező erejében. Tudjuk, ha valaki nevét kitörölték, olyan mintha a személy soha nem is létezett volna ez egy nagyon súlyos büntetésnek számított. A szarkofákon és elhelyezték a nevet védelmezőn. Sajnos nem sikerült eljjeszteniük a sir rablókat hiszen a Királyok Völgyében nagyon sok sírt kifosztottak sokat már a temetést követő éjszakán. Családok, generációk éltek ebből a „foglakozásból” Egyiptomban. Őrizték a sírokat a papok, de így is ki játszották őket. Akit elfogtak kivégezték de a régészek a legtöbb sírt már kifosztva tárták fel. A sír lepecsételése átokkal való védelme eleinte működött később már inkább rejtve temetkeztek titokban és semmilyen jelet nem hagytak úgymond nem reklámozták a sír helyét felhívva a fosztogatók figyelmét arra. A piramisok építésének egyik oka volt a védelem. Áll kamrák elhelyezése az igazi elrejtése. Nagyon fontos felfedezéséhez értünk a történelemnek, mégpedig a papír felfedezéséhez. Tudjuk, hogy állati bőrre agyagtáblára már korábban is írtak, de az egymás közötti kommunikáció a gondolatok, szállítási kimutatások, adók és törvények leírása és így történő kézből kézbe átadása nagy lépés volt az emberiség történetében. Ami a pecsétek kialakulásában egy új feladat funkció megjelenése az a hitelesítés! Vagyis az iratot a pecsét elhelyezése hitelesítette anélkül, hogy a címzetten kívül más is elolvasta volna. Nem kellett kinyitni a tekercset, még az írástudatlan számára is jelezte, hogy az adott irat kitől származik hogyan kell vele bánni. Megsértése büntetést von maga után.

Mezopotámiában és Egyiptomban és a Görög városállamokban egyaránt használtak pecséthengereket. Technikailag ugyanaz volt, mint ma lágy anyagba viasz a pecséthenger kidomborodó felét végighengergették mely így nyomot hagyott. A meleg viasz még jobb megoldás volt. Az egyiptomi temetkezési kamrákban sok amforát agyagedényt találtak mely ezzel a módszerrel volt lezárva. Tehát a kereskedelem és a diplomácia, mint záró védő és hitelesítő eszközt használta. Kijelenthetjük, hogy az egyszer használatos zárok (plombák) alapvető kritériumai szerint itt születtek meg.

- Kialakul a pecsétek hármas célja;
- Garantálják a titkosságát a tartalomnak, a külső érintetlenségét;
- Tulajdont bizonyítanak;
- Érvényesítenek, hitelesítenek.

Római Birodalom, a hatalom központosítása miatt itt éltek virágkorukat a pecsétek. Minden valamirevaló római nemesnek volt saját pecsétje a császári pecsétek a császár arc-másával közismertek. A birodalmat kormányozni kellett a törvényeket és utasításokat a hadseregnek és provinciáknak el kellett juttatni. Nem lehetett megengedni a hamisítást. Megjelennek a fém plombák ólomból ezüstből aranyból. Ezeket hívjuk latinul bulláknak. A pecsétek el kezdenek tipizálódni egy-egy adott feladatra más-más pecsétet használnak. Természetesen itt a felhasználási kör és pecsétnyomó milyensége a különbség.

Középkor

Mint az előző pontból megismertük a pecsétek és tulajdonságaik az ókorban kialakultak. Tehát a középkor a fejlődés tekintetében nem hozott újat. A középkort alapvetően a

kétpólusság uralta a vallási és a világi hatalmak közötti harc. Ez rányomta bélyegét a pecsétekre is. Pár jellemző kiragadott példa erre. Pápai pecsétek: A hitelesítő pecsét egyik fajtája az ellenőrző pecsét, az úgynevezett nagy pecsét helyek hátlapjára az azt hitelesítő személyek (egyházfők) saját pecsétjüket nyomták. A Pápai rendeleteket törvényeket az aktuális Pápa a saját pecsétjével látta el. Ez a pecsét felszentelésétől egészen a haláláig működött majd eltörték és vele temették el. Királyok, császárok, főurak: Rendeleteiket és törvényeiket pecséttel látták el.

A Bevezetőben említett Aranybulla [2] *„Az Aranybulla szűkebb értelemben II. András magyar király 1222-ben kiadott, aranypecséttel ellátott királyi dekrétuma, amelyben helyreállította és kibővítette Szent István alkotmányát. Tágabb értelemben az aranybulla szó azt az arany pecsétet jelenti, mellyel a magyar királyok – II. Bélától kezdődően – megerősítették fontosabb okmányaikat.”* Természetesen megjelennek a városok a polgárosodás és követelik a jogot maguknak melyhez pecsét és így törvényalkotás is jár. A városi polgárság és kereskedő réteg mely a késő középkorban elkezdte pecsételni szerződéseit, szállítmányait és áruit. A nemesség által használt ezüst és arany pecsétek túl drágák, de van egy anyag mely hasonlóan lágy formálható és megfelelően olcsó. Ez az ólom. A madzag és a rányomott ólomplomba már mindannyiunk számára ismert sok helyen még ma is használatban van.

Példaként pár különböző felhasználási területű pecsét melyet szinte a mai napig használnak:

- Idéző

„Idéző pecsétet „már a rómaiak is használtak lényege, hogy a főúr (bíró) saját képét ábrázoló pecsétjét küldte el a megidézettnek, a pecsétvivő élőszoiba közölte, hogy hol, mikor, és miért kell a megidézettnek megjelennie.”

- Záró

„Akkor használták, amikor egy irat titkosságát, zárttságát akarták szavatolni. Ilyenkor az oklevelet olyan módon pecsételték le, hogy annak tartalmát csak a pecsét feltörésével lehetett megismerni, a pecsét illetéktelen feltörőjét bűnősként marasztalták el. Például Magyarországon a koronázási jelvényeket tartó ládát a koronaőrök és országnagyok jelenlétében lepecsételték és így tartották a következő koronázásig.”[3]

- Hitelesítő

„Ez a pecsét az oklevélben rögzített jogi tény, vagy akaratnyilvánítás bizonyítására szolgált. Elsősorban az örökérvényűség igényével kiállított kiváltságlevelek (privilegiumok) esetében volt fontos, mert itt a pecsét örök időre szólt. Ezekben az okleveleken megfelelő rögzítést kellett alkalmazni a pecsétnek, ugyanis minden nyilvánosnak szánt oklevelet függesztett pecséttel erősítettek meg. Az ilyen pecsétet könnyen el lehetett távolítani, ezért sok visszaélést, hamisítást követtek el velük. „

- Vámpecsét

Mai napig használják az adott országból kimenő és beérkező szállítmányok ellenőrzésére.

Új Kor és az iparosodás

A tömegcikkék és a tömegtermelés megjelenése szükségessé tette új megoldások kialakulását. [4] Megnőtt a szállítmányok mennyisége nagyobb hajók épültek elindult a vasút lecsökkent a szállító személyzet létszáma egy-egy munkásra sokkal nagyobb mennyiségű áru és az azokért vállalt felelősség rakódott, mint előtte. Meg kellett valahogy oldani az áruk beazonosíthatóságát és a tulajdonos felé való könnyebb elszámolást. Mint láttuk, eddig a történelemben a pecsétek mostantól egyszer használatos zárok (plombák) nem voltak a felhelyező tekintetében megkülönböztetve. Hiszen úgysem merték hamisítani másolni őket. De ebben az új helyzetben nem elég a jel elhelyezése valamilyen számozást is kellett, hogy tudjuk ki és hol helyezte fel a zárat épp az áruk megnövekedett mennyisége miatt. El kezdődött a zárok számozása. Vagyis a plombanyomó egyik felén jel a másikon szám szerepelt melyet a lányólomba belenyomva lenyomatott hagyott. Megnőtt az igény az egyszer használatos zárok tömeggyártására.

FEJLŐDÉSŰK ÉS TECHNIKAI VÁLTOZATOSSÁGUK

Az előző fejezetben eljutottunk általában közismert egyszer használatos zárhoz a plombához. Természetesen a fejlődés nem állt meg és mind a mai napig tart.

„Az egyszer használatos zárok (plombák) legpontosabb meghatározása :

275/2000. (XII. 28.) Korm. Rendelet az Egységes Árutovábbítási Eljárás EK-EFTA Vegyes Bizottságának 2000. december 20-i 1/2000. számú határozata kihirdetéséről II. Melléklet [5]

A zárok jellemzői

Az I. Függelék 28. Cikkében megadott zárok legalább az alábbi alapvető jellemzőkkel rendelkeznek, és az alábbi műszaki jellemzőknek felelnek meg:

a) Alapvető jellemzők:

A zárok:

(1) általános használat során biztonságosak maradnak;

(2) könnyen ellenőrizhetők és felismerhetők;

(3) úgy lettek gyártva, hogy mindenfajta feltörés vagy eltávolítás szabad szemmel látható nyomot hagy rajtuk;

(4) egyszeri használatra lettek tervezve, vagy ha többszöri felhasználásra készültek, úgy lettek tervezve, hogy minden újrahhasználás alkalmával

világos, egyedi jellel lehessen azokat ellátni;

(5) egyedi azonosító jelet viselnek.

b) Műszaki jellemzők:

(1) A zárok formája és mérete változhat az alkalmazott zárási módszerrel, a méretnek azonban lehetővé kell tennie az azonosító jelek könnyű leolvasását

(2) Lehetetlen kell hogy legyen a zárok azonosító jeleinek hamisítása, és nehéz az utángyártásuk.

(3) A felhasznált anyagnak ellenállónak kell lennie a véletlen sérüléssel szemben, továbbá lehetetlenné kell tennie az észrevehetetlen hamisítást vagy újrafelhasználást. Többfajta szempont szerint lehet vizsgálni a fejlődést én három szempont szerint szeretném körbejárni”.

FEJLŐDÉSŰK ANYAGUK SZERINT

Ólomplomba. Mint láttuk a klasszikus madzag vagy drótszál és ólom anyagok ketőse volt a legtovább használatban. Sajnos manipulálható volt a madzag elvékonyítása és áthúzása a drótszál mozgatásával a lágyóloom furat megnagyobbítása vagy az ólomfej átmenő furatának tágítása a belenyomott jel átütése illetve megváltoztatása. Továbbá az ólom környezetszennyező volta ezt a kiviteli formát elavulttá tette. Alumínium plomba. Ugyanaz a kivitel, mint az ólomnál csak a fej anyaga alumínium. Előnye nem környezetszennyező. Hátránya ugyanúgy manipulálható, mint az ólom és az alapanyaga miatt drága az előállítás. Műanyag plomba. Az ólomfej helyett kellett valami más, és ez lett a műanyag. A madzag helyett drótkötél, de már a műanyag szál is használatba került. Tehát tisztán műanyag lett az egyszer használatos zár a plomba. A probléma a jelzések elhelyezése a zárra melyet két módon oldottak meg. Vagy előre már feliratozták sorszámolták, vagy az egyik fele lágy műanyag volt és a hagyományos plombafogóval el lehetett helyezni a jelzést. A lezárás is változott a plombafogóhoz képest már nem kellett külső eszköz egyszerű kézi beroppantás vagy egy önzáró csavaros megoldás mely beletört a fejbe és így történt meg a zárás. Műanyag záruk. Jelképes zárnak, házi zárnak és fuvarozási zárnak is nevezik. Megjelent az igény, hogy ne keljen külső eszköz a lezáráshoz úgynevezett önzáró záruk plombák jelentek meg. Itt kell egy nagyon fontos tévedést összetévesztést tisztázni. A kötöző pánt nem plomba! Más az anyag más a feladat és más a műszaki előírás és a nyilvántartása, illetve a kötöző pántoknál van oldható kötésű kivitel. Az egyszer használatos záruk, plombák esetében nincs oldható kivitel! Roppant mód tud dűhíteni mikor valaki az mondja zárra – igen ez kötöző pánt! Nem az! Az egyik villamos ipari eszköz, a másik vagyonevédelmi eszköz. Na remélem ezt sikerült tisztázni! A műanyag záruknál két nagyon fontos műszaki probléma merült fel, mégpedig egyik a szélsőséges hőhatásnak való megfelelés +100 °C-tól a -40 °C-ig. Ez különleges anyagok kifejlesztését polipropilén és a poliamid, valamint egyéb anyagok kombinációját jelentette. Két különböző műanyag összeillesztése más a szalag és más a ház. Illetve ugyanígy más műanyaggal vagy fémmel a zárás megerősítése „bebetétezés” módjával. A másik, mint a törvényből is kitűnik a manipuláció vagy a idegenkezűség azonnali jelzése az anyag roncsolódása, sérülése karcolódása útján. Ezt a színezéssel is el lehet érni tehát nyújtás csavarás vagy más erőbehatás hatására az anyag kifehéredik. Vagyis felületileg van festve.

Műanyag és fém keveréke. Az előbb írt „bebetétezésen” túllépve egyik elemet tisztán műanyagból gyártani. Vagy a ház vagy a záró elem. Átmeneti megoldás a jelképes és biztonsági zár között. A Műanyag házat könnyebb feliratozni mint a fémbe belenyomni a feliratot és a sorszámot. Olyan kivitel is van, ahol a drótkötelet teljesen bevonják műanyaggal így képezve a drótkötélen záró elemet. Fémműanyag záruk. Biztonsági záruk. Konténerzáruknak. Olajos záruk. Minden része fém a szalag, a drótkötél vagy a merev fémrúd más néven a záró csap és a ház is. Nagyon fontos, hogy szép felületet kell a gyártás során létrehozni pontosan azért mert minden egyes manipulációnak nem rendeltetés szerű erőbehatásnak jól látszania

kell. A házat valamilyen jó alakítható anyagból érdemes gyártani, hogy ezen előírásoknak megfeleljen.

FEJLŐDÉSÜK FELADAT (FUNKCIÓ) SZERINT

Alapvetően két nagycsoportra oszthatjuk a zárat feladat szerint:

Jelképes záruk

Mint a nevükben is benne van az illetéktelen felnyitás jelzésére szolgálnak. Roncsolás mentesen kinyitni és visszazárni ne lehessen a már felhelyezett zárat. Kézi erővel le lehet őket szakítani, eltávolítani a lezárt felületről. Olyan mértékben roncsolódnak, hogy egyértelműen jelzik az idegenkezűséget. Egyedi azonosítóval rendelkeznek melyet nyom nélkül eltávolítani vagy megváltoztatni nem lehet. Fontos kritérium, hogy a roncsolódás mértéke megakadályozza két vagy több felhasznált zárból egy látszatra ép zár összerakását, kialakítását.

Biztonsági záruk

Nemcsak jelzik a jogtalan felnyitás tényét és roncsolás mentesen nem lehet őket visszazárni. Védelmet is kell, hogy adjanak. Elvárás bizonyos szintű szakítóerő vagyis kézzel vagy egyszerű kézi szerszámmal ne lehessen eltávolítani a zárat. Amennyiben a lezárt objektum, konténer, vagon közelében felfigyel az élőerős őrség, vagyonőr, biztonsági őr egy illetéktelenül ott tartózkodóra, akinél pajszer, csapszegvágó, drótvágó vagy bármilyen eszköz van, ami alkalmas lehet az esetleges bűncselekmény megelőzésére vagy bizonyítására, megteheti a szükséges intézkedéseket.

FEJLŐDÉSÜK A ZÁRÁS SZABÁLYOZHATÓSÁGA SZERINT

Igazából a felhasználás követelménye miatt alakult ki, hogy szabályozható vagy fix a zárás. Az, hogy jelképes vagy biztonsági zárról beszélünk érdektelen, hiszen mindkettőnél találunk fix és szabályozható kivitel. Az olyan felhasználási területen, ahol állandó nagyságú a lezárandó felület lehet fix a zárás. Ilyenek például a konténerek és az ott használt úgynevezett bepattintós tengeri záruk. Míg a vagonoknál vagy az olaj tartályoknál ez a távolság szórt. Vagyis csak szabályozható zár használható, például a drótkötél. Érdekes elmentmondás ebben az összefüggésben a 2méter hosszú szabályozható drótköteles zár melyet a konténer ajtók középső két rúdján átfűzve helyeznek fel.

Technikai változatosság

Ahány ház, annyi szokás! Szoktuk mondani. Ez az egyszer használatos zárukra is igaz. Ahány gyártó annyi zárási megoldás és a formaváltozatosság. A feladat adja mindig a zárási megoldás alapját. Már tudjuk, hogy a zárat lehet a zárás hosszának szabályozhatósága szerint osztályozni. Tapasztalatom szerint ez a kettő a feladat és a zárás hosszának szabályozhatósága adja a zárási mód kialakítását. Minden fejlesztő, gyártó igyekszik védeni a saját zárási módját találmánnyal, szabadlommal forma védelemmel. Rengeteg zárkivitel, megoldást védenek le. Ez alapvetően a szabadalmi szabályozástól függ. Például az USA szabványoknál már apró módosítás is lehet új megoldás és ezzel együtt védelem alapja A Magyar szabadalmi törvények sokkal szigorúbbak. Hármaskritérium rendszert használnak.

A Használati mintáknál (kis szabadalmom) Négyes rendszer a Szabadalomnál. A forma védeleminél hármas kritérium rendszert használnak.: Vizsgálják az újdonságot, a feltalálói lépést, és az ipari használhatóságot. A negyedik a szabadalmaknál a publikusság, vagyis a szabadalom már a védelem bejelentése előtt megismerhetővé, hozzáférhetővé vált. Az Európai Unióba lépés óta folyik a jogharmonizáció és az Európai Unió egyik célrendszere „Európai vívmányok védelme” hozta létre az Európai Szabadalmat. Vagyis az adott bejelentést nem kell minden egyes európai országban bejelenteni, hanem egy bejelentéssel az egész régióra érvényes eljárást lehet indítani. Érdekes módon a formavédelmek a legerősebbek az Európai Unióban-ban. A kis kitérő után nézzük az egyszer használatos záraknál használt zárési módokat részletesebben. Az úgynevezett bepattintós zárok: lehetnek jelképes és biztonsági zárok. Fix zárásúak. A zárás úgy történik, hogy egy záró elem melyen körbefutó vájatot képeztek ki átmegy a házban egy rugalmas lezáró elemen ez lehet műanyagból vagy fémből készült rugalmas patron vagy a házban elhelyezett záró gyűrű, zéger gyűrű szakszóval. Miután a rugalmas záró elem egyik irányba átengedte, helyére pattan és mivel csak egy irányba enged a fej kialakítása miatt megtörténik a zárás. Már csak roncsolással lehet kihúzni. Az egyszer használatos zár szalagrésze lehet kör alakú záró bemélyedéssel, vagy úgynevezett gyöngyös megoldású. Igazából a hagyományos szuronyzárókra hasonlít csak nem oldható. Ezen zárás és kivitelekre jellemző, hogy nincs mozgó elem a fejben. Hátránya erőszakos kinyitás után visszanyomva a záró elemet csapszeget a házba lezárt helyzet látszatát kelti. Másik megoldási forma a szabályozható zárasi hosszú műanyag záraknál a szalagtesten kiemelkedések létrehozása és a fejben elhelyezett akadó elemekkel, tüskékkel valósul meg a zárás. Természetesen az akadó elemeknek tüskéknek megfelelően rugalmasnak kell lenniük. Hátránya a hosszú záró felület roncsolja a tüskéket és gyengíti a zárást. Elkopik a záró tüske, akadó elem és így behúzva a lezárt helyzet látszatát kelti. Hasonlóan az elsőhöz műanyag jelképes zár szabályozható hosszal de a záró tüskék, záró elemek fejben egymáshoz képest eltolva vannak elhelyezve ez a zár szalagját megtöri így tehermentesíti a záró tüskéket, elemeket. Műanyag bebetétezett zár, vagyis egy mozgó záró elem van a fejben, ez lehet műanyag vagy fém és megszorulva a fejben végzi a zárást. Hátránya a fémlaposnak, hogy ha nagyon éles a fejben elhelyezett fémpenge a zárás után előírt zárást ellenőrző meghúzásnál elvághatja a szalagot. Biztonsági fémmárazak egyik kivitel a golyós vagy kis fogaskerékes lezárás. Lehet a záró elem csapszeg vagy drótkötél. A fejben elhelyezett kúpon mozogva a zárás irányával ellentétesen az ott elhelyezett golyó(k) vagy fogaskerék rászorul a csapszegre vagy drótkötélre és így történik meg a zárás. Biztonsági fémmárazak csapszeges vagy drótköteles kivitel a zárást a fejben elhelyezett hasított kúpos záró elem végzi, mely a házban kialakított kúpon a zárással ellentétesen mozogva rászorul a csapszegre vagy a drótkötélre, így valósítva meg a zárást.

Nem esett szó két nagyon fontos kritériumról, elvárásról az egyszer használatos záruk, plombák kapcsán. Pedig nagyon fontosak a tervezés, fejlesztés tekintetében. Ezek pedig a következők:

Egyrészt: Nem sérülhet vagy eshet le, nyílhat a zár a lezárt objektumról, konténerről, vagonról, pénzeszsákról szállítás közben. Ki kell bírnia a szállítással együtt járó mechanikai terheléseket, időjárási körülményeket, a rázkódást az ütődést. Ezek a körülmények nem szabad, hogy befolyásolják a működését, vagy olyan káros nyomokat hagyjanak, amiket össze lehet tévesztetni az idegenkezűséggel. Tapasztaltam, hogy a rajtakapott vagy tetten

ért elkövető későbbi egyik védekezése volt, hogy már nyitva találta az objektumot, konténeret, a zár már sérült volt. Ilyenkor meg kell állapítani a nyomokból, sérülésekből a tényállást. Tehát biztonsággal kell bírnia a felhasználással együtt járó környezeti ártalmakat.

Másrészt. A Biztonsági zárnál lehet tapasztalni, hogy a gyártók olyan nagy szakító szilárdságot érnek el a biztonsági zár méretezésénél, hogy megnehezedik a zár eltávolítása a végfelhasználónál vagy az ellenőrzésénél. Mely idővesztésen túl a kinyitás miatti sérülést is okozhat a védendő objektumon, konténeren, vagy az eltávolítást végző személyen. A biztonsági zár az objektumot kell, hogy védje nem tehet kárt benne.

PLOMBA. Tisztázni szeretném miért ide került és miért használom a címben zárójelben a szót. Van egy kiviteli forma melyről még egyáltalán nem esett szó. A rendszerváltás előtt illetve az azt követő években milliós számban használták Magyarországon. Egy csemői Termelő Szövetkezet gyártotta alumínium szalagos kivitelben, melybe kézzel ütötték bele a kívánt szöveget és sorszámozták. A lezárás módja pedig egy patent megoldás volt. Ezért is hívták patenzárnak. Hátránya volt az alumínium szalag sérülése, megvágta a felhelyező kezét, a patent összenyomása nagy erőt kívánt lezárás eszközt igényelt, sokszor nem is zárt csak olyannak tetszett egyszerű szemrevételezéssel. Továbbá rozsdásodott.

Viszont megközelítően tíz-tizenöt évvel ezelőtt egy nagy múltú cég kilobbizta Brüsszelben, hogy Európában a plomba, mint plomba csak ez a fenti megoldás lehet, mert már csak ő gyártotta egyedülként a világon, hiszen mint láttuk elavult. Tehát a PLOMBA kritériumai a fenti paraméterek, minden más egyszer használatos zár NEM PLOMBA. Sajnálatos módon ez első körben bekerült a VÁM szabályozásba is.

Majd tekintettel a nagy felháborodásra ezt követően a felhasználók részéről, melynek oka a nagy raktárkészlet volt, amit le kellett volna selejtezni és csak ilyen kivitelű zárat beszerezni. A Vám és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága (mai nevén a Nemzeti Adó és Vámhivatal) később módosította, bár meghagyta tájékoztatásként a PLOMBA előírásait, de bármilyen másik zárat is elfogadott egy engedélyezési eljárás keretében. Ez az oka, hogy szaktanulmányomban nem használhatom minden egyszer használatos zárra a plomba megnevezést. A köztudatba, annyira beleült a plomba szó, hogy természetesen szóban lehet használni, de írásban, dokumentumban, rendelésben, hivatkozásban, reklámban, és semmilyen más szerzői jogokat sértő szövegben szöveggörnyezetben ezt nem tehetem meg. Felvetődik Önökben, hogy akkor a piac hogyan válaszolt erre a helyzetre. A válasz nagyon egyszerű, a beszerzéseket nem plombákra írják ki, hanem műanyag zár, jelképes zár, kis fémzár, egyszer használatos zár, házi zár, vámzár, belső használatú zár, rendészeti zár, ellenőrzési zár, magánzár, de a kedvencem a biztonsági kötöző pánt, és a biztonsági műanyag kötöző zár és a vagyonvédelmi biztonsági pánt se rossz. Hát itt tartunk, a név az elnevezés eltérő lehet, de a feladat ugyanaz. Ezzel elérkeztünk a szabályozás témaköréhez, mellyel bővebben a tanulmány második részében foglalkozom.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] BERTÉNYI, Iván: Pecséttan, In: A Történelem Segédtudományai. Osiris Kiadó 2001.
- [2] FIESZT, György: Rövid magyar címertan és pecséttan. Tankönyvkiadó 1986.
- [3] KUMOROVITZ I., Bernát :1944: A magyar pecséthasználat története a középkorban. Gödöllő (bővített kiadás: 1993)
- [4] TAKÁCS, Imre: Az Árpád-házi királyok pecsétjei (corpus sigillorum hungariae mediaevalis 1. budapest, 2012
- [5] 275/2000. (XII. 28.) Kormányrendelet az egységes árutovábbítási eljárás ek-efta vegyes bizottságának 2000. december 20-i 1/2000. számú határozata kihirdetéséről ii. melléklet a záruk jellemzői <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000275.kor> (letöltve: 2022.02.07.)